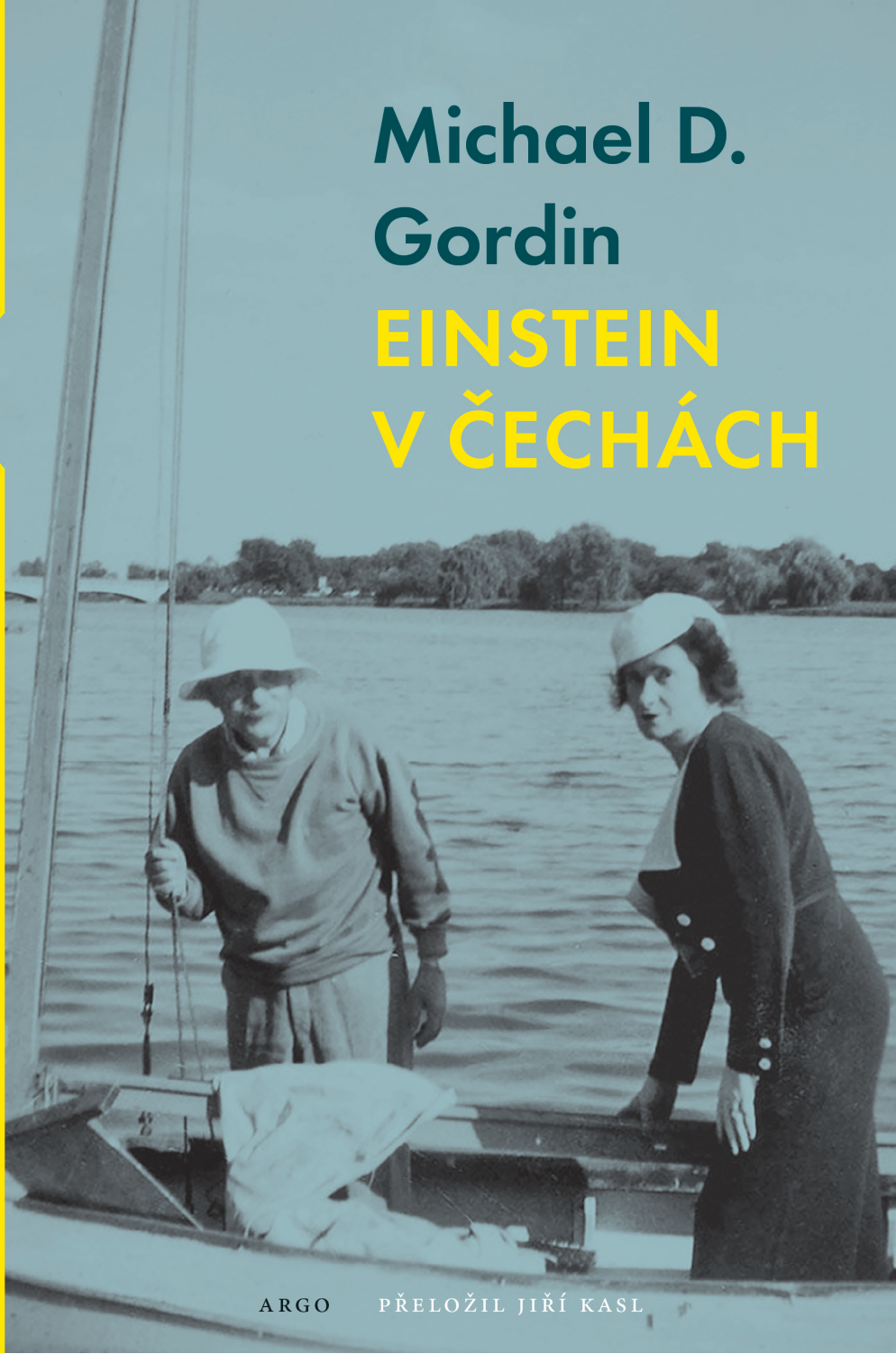
Michael D. Gordin

EINSTEIN V ČECHÁCH

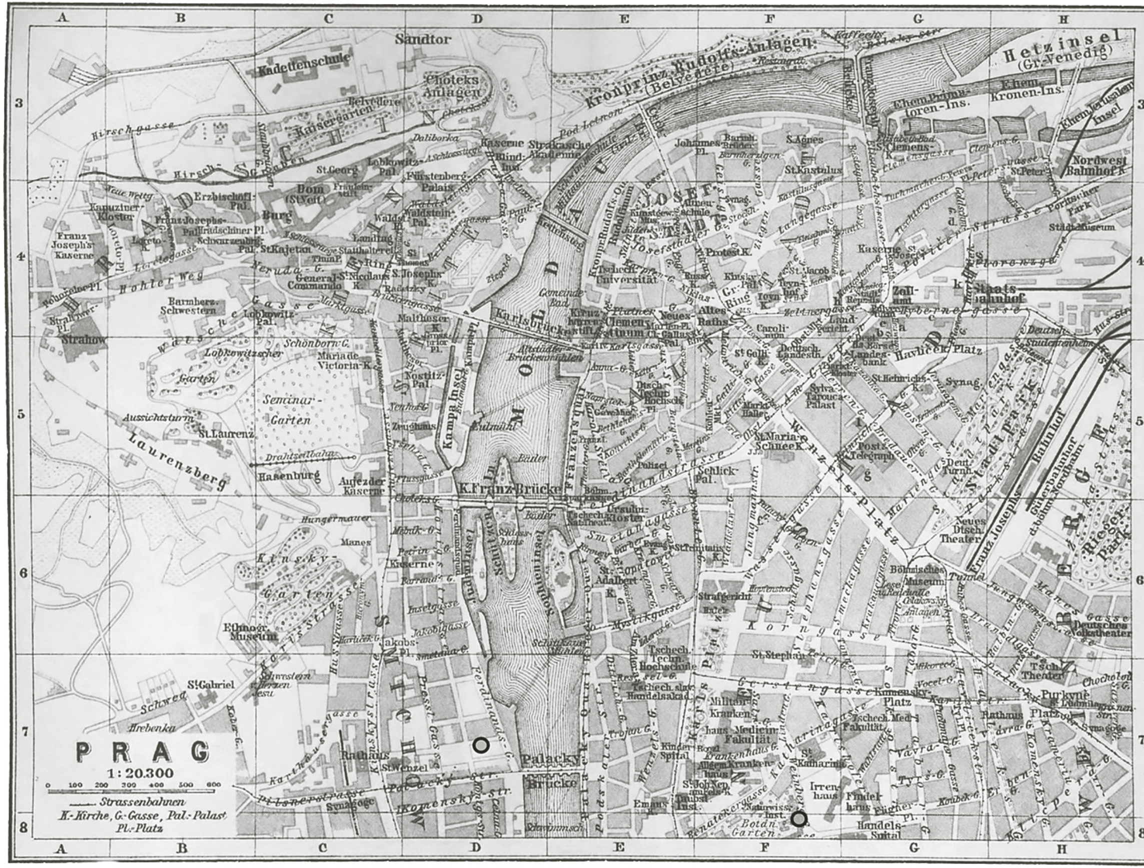

ARGO PŘELOŽIL JIŘÍ KASL

ARGO

Michael D. Gordin

EINSTEIN V ČECHÁCH

Plán pražského centra z Baedekrova průvodce z roku 1910. Právě takový mohl Einstein využít, když zvažoval, zda se svou rodinou přesídlit do Prahy. Kroužek vlevo označuje Einsteinův pražský byt, kroužek napravo jeho působiště, Fyzikální ústav. Vzhledem k době vydání jsou názvy pražských ulic a dalších míst německé.
Zdroj: Karl Baedeker: Österreich. *Handbuch für Reisende*, 28. vydání (Lipsko: Baedeker, 1910), s. 283.

Michael D.
Gordin

EINSTEIN V ČECHÁCH

Přeložil Jiří Kasl

ARGO

Czech edition © Argo, 2022
Copyright © 2020 by Princeton University Press
All rights reserved.
Translation © Jiří Kasl, 2022

ISBN 978-80-257-3795-8 (váz,)
ISBN 978-80-257-3947-1 (e-kniha)

OBSAH

Poznámka ke čtenáři / *11*
Poznámka k českému vydání / *11*

ÚVOD
Prostoročasový interval / *15*

1. KAPITOLA
První a druhé místo / *33*

2. KAPITOLA
Rychlost světla / *58*

3. KAPITOLA
Anti-Praha / *89*

4. KAPITOLA
Einstein pozitivní a Einstein negativní / *116*

5. KAPITOLA
Skrytý Kepler / *151*

6. KAPITOLA
Mimo Josefov / *185*

7. KAPITOLA
Od revoluce k normalizaci / *216*

ZÁVĚR
Princeton, Tel Aviv, Praha / *254*

Poděkování / 267
Poznámky / 271
Rejstřík / 346

Peteru Galisonovi,
který mě nejprve naučil porozumět Einsteinovi
a pak mě naučil rozumět mu jinak.

POZNÁMKA KE ČTENÁŘI

Pro každou knihu zabývající se dějinami Prahy na sklonku habsburské říše představují obvyklé způsoby uvádění vlastních jmen problém a tyto záležitosti se ještě více komplikují, když vyprávění zasahuje do 20. století. Vždy jsem se snažil používat vlastní jména příslušných aktérů a místní názvy ve tvaru odpovídajícím danému období. Například území, jehož nejvýznamnějším městem je Praha, se v různých dobách nazývalo Čechy, Československo, Česko-Slovensko nebo Česká republika. Téměř všechna toponyma měla německou a českou variantu.

Pokud jde o osobní jména, nechal jsem je ve tvaru, v němž se běžně objevovaly v primárním kontextu, v němž o nich hovořím. Člověk s českou identitou je tedy *František*, kdežto člověk s německou identitou *Franz*. V odborné literatuře je možné najít obě jména. Tam, kde hrozí nejasnost, uvádím obě možnosti.

MG

POZNÁMKA K ČESKÉMU VYDÁNÍ

Kromě problematiky tvarů vlastních jmen autor ve své úvodní poznámce seznamuje anglickojazyčné čtenáře se základy českého pravopisu a výslovnosti, což jsem z evidentních důvodů vynechal. V textu knihy je řada odkazů na české historické reálie, které se našemu čtenáři mohou leckde jevit jako nadbytečné, ale mám za to, že není na škodu si některé připomenout, případně zopakovat. Děkuji profesoru Jiřímu Podolskému za ujasnění terminologie.

JK

ZKRATKY A ARCHIVNÍ SBÍRKY POUŽITÉ V POZNÁMKÁCH

AEA – Albert Einstein Archives (Archiv Alberta Einsteina). Hebrew University of Jerusalem, Izrael.

AEDA – Albert Einstein Duplicate Archive. Department of Rare Books and Special Collections (Duplicitní archiv Alberta Einsteina. Oddělení vzácných knih a zvláštních sbírek), C0701. Princeton University Library, Princeton, New Jersey.

AUK – Archiv Univerzity Karlovy, Ovocný trh 5, Praha 1, Česká republika.

Cohen Papers – Robert S. Cohen Papers (Písemnosti Roberta S. Cohena. Centrum archivního výzkumu Howarda Gotlieba), Boston University, Boston, Massachusetts.

CPAE – The Collected Papers of Albert Einstein, (*Sebrané písemnosti Alberta Einsteina*), sv. 1-15, Princeton, NJ: Princeton University Press, 1987–2018. Tento projekt dál probíhá, v současnosti je jeho editorkou Diana Kormosová Buchwaldová. Svazky zatím postihují Einsteinův život do května 1927. Všechny jsou volně přístupné na adrese https://einsteinpapers.press.princeton.edu.

HFC – Hanna Fantova Collection of Albert Einstein. Rare Books and Special Collections (Sbírka Hany Fantové související s Albertem Einsteinem. Oddělení vzácných knih a zvláštních sbírek), C0703. Princeton University Library, Princeton, New Jersey.

LBI – Leo Baeck Institute Archives (Archiv institutu Leo Baecka), New York City.

MÚA AV ČR – Masarykův ústav a Archiv Akademie věd České republiky, Gabčíkova 2362/10, Praha 8, Česká republika.

NOK – Nachlaß von Oskar Kraus (Pozůstalost Oskara Krause). Forschungsstelle und Dokumentationszentrum für österreichische Philosophie, Universität Graz, Rakousko.

Struik Papers – Dirk Struik Personal Papers. Institute Archives and Special Collections (Osobní písemnosti Dirka Struika. Archiv a zvláštní sbírky institutu), MC 418, Massachusetts Institute of Technology, Cambridge, Massachusetts.

YVS – Yad Vashem Archives (Archiv památníku Jad Vašem), Jeruzalém, Izrael.

PŘEKLADY

Všechny překlady bez určení překladatele jsou moje vlastní. Online verze *CPAE* nabízí přístup ke všem citovaným původním textům i alternativní překlad.

MG

ÚVOD

Prostoročasový interval

> Einstein se stal symbolem pro mnohé, pomníkem, který lidé postavili, symbolem, který potřebují pro vlastní útěchu.
>
> *Leopold Infeld*[1]

Albert Einstein je mrtvý. Ani historické Čechy (Bohemia) už neexistují. Vstoupili do říše mýtů a legend, proměnili se ve slova, se kterými lze provádět lecjaká kouzla – a přesto se většinou neuvádějí společně. Legendy mají svou vlastní strukturu a rytmus, každá opanuje svůj díl naší rozsáhlé kulturní krajiny. Tyto dvě legendy nacházejí ohlas u různých skupin, a i když obě dodávají na přitažlivosti všemu, čeho se dotknou, působí obě odlišným kouzlem.

Šestnáct měsíců, od začátku dubna 1911 do konce července 1912, žil Albert Einstein v Praze. Tento fakt opomíjí mnoho lidí včetně obdivovatelů Einsteinova učení nebo příznivců nepopiratelného kouzla Prahy. Vždyť to byla tak krátká doba a také docela na začátku profesní dráhy fyzika. Když Einstein přijel do Prahy, bylo mu pouhých 32 let a neexistoval ani náznak mezinárodní proslulosti, jíž dosáhl později. Když se podíváte prakticky do jakéhokoli Einsteinova životopisu, o roku (a čtvrt) v Praze se tam pojednává s účelnou úsporností. Jaký význam mohlo mít 16 měsíců? Historikové je odbývali jako „mezidobí", „přechodný pobyt" (někdy „krátký"), „okliku", „epizodu" a nejčastěji s jakoby italskou živostí „intermezzo".[2]

Neměli bychom se tak ukvapovat. Bližší pohled na mnoho významných historických osobností, jež spojujeme velmi konkrétně s nejdůležitějšími místy v jejich životopise, ukazuje, že krátké období strávené v nečekané lokalitě v časném období jejich života proměnilo jejich světonázor – a ony